

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У статті розкриваються основні питання розвитку професійних творчих можливостей студентів психологічного профілю. Розглядаються основні концепції, положення та підходи до розвитку творчого мислення, творчості та професійних творчих здібностей майбутніх психологів. Проаналізовано сутність та особливості творчості, творчої активності та творчих здатностей особистості психолога-професіонала і виокремлено головні аспекти актуалізації його творчого потенціалу. Охарактеризовані сутнісні аспекти психології творчості, зокрема специфіка розвитку професійних творчих спроможностей студентів-психологів у ході професійної підготовки у вищих навчальних закладах України. Автором доведено, що розвиток творчого потенціалу особистості студентів-психологів можливий за умови створення відповідного довкілля для підготовки психологів у просторі сучасного університету.

Ключові слова: *професійні творчі здібності, креативність, психолог, психологічна діяльність, новизна, здатність до творчої праці, творчий потенціал.*

Постановка проблеми.

Метою суспільного розвитку є гармонійний розвиток кожної людини, яка здійснює позитивний внесок у розвиток соціуму і його культури. Інакше кажучи, особа стає творцем і будівничим нового, кращого життя. Але для цього їй потрібно вийти на шлях самоактуалізації, що спрямовує до повного вияву надситуативної творчої активності, котра врешті-решт позитивно змінює себе і світ. За сучасних умов суспільне життя ставить жорсткі вимоги до професіоналізму, компетентності, наявності професійно важливих якостей у психологів-практиків і, відповідно, до рівня їхньої професійної та особистісної підготовки у системі ВНЗ. Отож від особистісного розвитку фахівця залежать результати і наслідки психологічного впливу на людину, оскільки саме психодуховний зміст збагачує ті форми і методи роботи, які практичний психолог застосовує у процесі виконання професійних обов'язків і функцій. Тому постає завдання – формування особистості психолога, здатного творчо розв'язувати професійні проблеми і задачі. Це, зі свого боку, вимагає розвинених творчих здібностей у фахівців психологічного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковим методологічним підґрунтям дослідження проблеми професійних творчих здібностей майбутніх психологів стали філософські, педагогічні та психологічні принципи і підходи, що розкривають сутність даного поняття через висвітлення психологічних питань проблем інтелекту, здібностей, розвитку творчої особистості (В.І. Андреев, Е. Боно, М. Волах, Дж.Гілфорд, В.Д. Дружинін, Н.І. Литвинова, О.М. Матюшкін, В.А. Роменець, Р.Стернберг, Б.М.Теплов, А.В. Фурман та ін.); психолого-педагогічних проблем формування творчої особистості (М.М. Гнатко, Д.Б. Богоявленська, Г.С. Костюк, О.І. Кульчицька, О.М.Лук, С.Медник, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, В.В. Рибалка, Д. Саймонтон, С.О. Сисоева, Є. Торранс та ін.).

Формулювання цілей статті.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування проблеми професійних творчих здібностей майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу.

Людина протистоїть світові як самостійна творча сила, котра здатна осягати та перетворювати цей світ. “Людині в позитивному бутті – властива творча психологія, – писав М. Бердяєв. Вона може бути пригніченою чи прихованою, може бути розкрита, але саме вона екзистенціально властива особі. Творчий інстинкт в людині є безкорисливий, у ньому вона забуває себе, виходить за межі себе. Наукове відкриття, технічний винахід, творчість художня, творчість суспільна можуть бути потрібними для інших і використані для цілей утилітарних, але сам той, хто творить, є безкорисливим і позбавленим себе. У цьому й полягає сутність творчої психології” [1].

Творчість постає як специфічна форма діяльності людини – як духовне діяння. У цій специфічній формі діяння особистості не тільки осягає навколишній світ і навчається його організувати, розуміти, певним чином взаємодіяти з ним. Вона також осягає власну здатність до подібних взаємодій, осягає межі та міру власної самостійності та індивідуальної сили у протистоянні світові. Проте не тільки осягнення меж власної сутності відкривається людині в акті творчої взаємодії зі світом. Вона пізнає й зреалізовує можливості виходу за ці межі, долає особистісні рамки відкритості світові. Тому творчість завжди є потрясіння, в якому долається замкненість людського повсякдення, відкривається новий простір екзистенції або існування “тут і тепер”, сутнісного мислення, й іноді здається, що цей простір – безмежний. Відтак творчість людини – явище складне, багатогранне, суперечливе, екзистенційне, психодуховне.

Відомий український учений В.О. Моляко подає власний «реєстр визначень» сутності творчого обдарування, його реальних рівнів, який більше нагадує перелік творчих цінностей, потенціалів, ресурсів, спроможностей у їх генетичному розгортанні, якими володіє творчо обдарована особистість як суб’єкт творення усіх інших вар-

тостей. До цього реестру він відносить: задатки – спадкові анатомо-фізіологічні особливості, на основі яких розвиваються здібності творчо обдарованої особистості; нахили – ставлення, її конкретно вибірково спрямованість на певну діяльність, яка ґрунтується на інтересах, постійних потребах, на прагненні її вдосконалення, що становить основу покликання; здібності – індивідуальні властивості особистості, які надають їй змогу більш успішно оволодівати певною діяльністю й успішно виконувати її, зважаючи на конкретні завдання і проблеми; загальні здібності – індивідуальні властивості особистості, котрі уможливають лежать в основі оволодіння будь-якою діяльністю і її реалізації; спеціальні здібності – конкретні властивості особистості, які дають їй змогу оволодівати певною діяльністю і виконувати її; творчі здібності, котрі уможливають продуктивне зреалізування будь-якої у т. ч. конкретно спрямованої творчої діяльності; обдарованість – специфічне поєднання здібностей, інтересів, потреб, що дозволяє виконувати певну діяльність на якісно новому, високому рівні, який значно перевищує середній щабель досягнень; творча обдарованість – здатність особистості успішно розв'язувати творчі завдання, виконувати творчу діяльність більш оригінально, ніж за наявності «простих» творчих здібностей; талант – система рис-якостей, властивостей особистості, які дають їй змогу досягти значних успіхів в оригінальному виконанні творчої діяльності; геніальність – системна характеристика особистості, котра підтверджує надоригінальність її досягнень, вказує на вражаюче високі обрії творчої і навіть талановитої діяльності [2].

Творчість – це здатність особистості переборювати стереотипи на проміжних етапах розумового синтезу й у використанні широкого поля образних словесно-логічних та інших асоціацій. Д.Б. Богоявленська основним показником творчих здібностей виділяє інтелектуальну активність, котра поєднує в собі два компоненти – пізнавальний (загальні розумові здібності) і мотиваційний [3]. Критерієм екзистенційної повноти творчості є характер виконання людиною пропонованих їй розумових завдань та інтелектуальних проблем.

В.А. Роменець зазначав, що в сучасній вітчизняній психології помітно відчувається інтелектуалізація проблем творчості [4]. Більше того, з самого інтелекту обирається одним з його моментів, а саме мислительний, навколо якого й вибудовуються різноманітні моделі тлумачення як природи творчого процесу, так і його провідних психологічних механізмів [4]. Психологічна теорія творчості В.А. Роменця постає як єдність трьох складових: загальної психології творчості, генетичної психології творчості та прикладної психології творчості. Так, ключовими питаннями першої є уявлення про психологічний механізм творчості, про структуру творчого процесу, другої – про психологічну інтерпретаційну модель розгортання творчих можливостей людини від раннього дитинства до переходу в стан зрілої особистості,

третьої – про систему знань стосовно природи й механізмів розгортання творчого процесу, котрий забезпечує здолання новопоставлених проблем конкретною людиною, котра живе реальним життям. Звідси постає головне завдання психології творчості – надати зростаючій особистості оптимальну допомогу щодо того, як слід рухатись у напрямку до актуалізації власних задатків і творчих можливостей [4].

Я.О. Пономарьов [5], узагальнюючи різні класифікації фаз процесу творчості, запропонував таку їх послідовність: підготовка, дозрівання, натхнення, розвиток ідеї, її кінцеве оформлення та перевірка. В основу виділення фаз творчого процесу в цій теоретичній концепції покладений експериментально досліджений факт переходу від свідомо організованих, логічно обґрунтованих пошуків до інтуїтивного вирішення проблеми або поставленого завдання. При цьому засіб розв'язання спочатку не усвідомлюється, а зміст ніяк не пов'язується зі змістом попередніх пошуків. На наступних фазах процесу творчості відбувається еволюція рішення, знайденого інтуїтивним шляхом, у таке, що логічно завершується та усвідомлюється за своїм результатом. Я.О. Пономарьов установив зв'язки творчості із психічними якостями особистості, проаналізував структуру її психічного механізму та визначив цей феномен як “механізм розвитку” [5]. З цього випливає, що у процесі творчості реалізуються творчі можливості особистості й здійснюється їх розвиток, що перебіг процесу творчості впливає на його результат, який виражається не тільки предметно, а й у зміні її об'єкта.

Серед інноваційних концепцій творчості заслуговує на увагу психологічна теорія К. Роджерса [6], за яким головна умова творчого розвитку особистості знаходиться у самій людині, в її відкритості конструктивній творчості, у психологічній безпеці, у внутрішній свободі, у постійному екзистенціо ванні, переході від потенційно творчого до актуально творчого стану.

На основі аналізу наукової, головно філософської та психолого-педагогічної, літератури є підстави висновувати таке про сутність такого феномену, як творчість. По-перше, творчість – складне, комплексне психодуховне явище, зумовлене всім розмаїттям соціально-психологічних і психофізіологічних передумов. По-друге, творчо-пошукова діяльність людини сприяє розвитку особистості, де вирішальну роль у розгортанні творчого процесу відіграє творче мислення. По-третє, для творчості необхідні об'єктивні і суб'єктивні умови, котрі впливають також, крім наявності і розвиненості творчих здібностей, на результативність творчих домагань індивідуальності.

Для психолога вкрай важливими є саме професійні творчі здібності, адже він, працюючи у сфері освіти, культури чи охорони здоров'я, завжди здійснює багатозмістову психологічну роботу, поєднуючи теоретизування, миследіяння, конструювання, експериментування і точно вивірене практикування задля основного – розв'язання

конкретної психосоціальної проблеми. І якщо таке взаємозбагачувальне поєднання вдається, – пише проф. А.В. Фурман, – то це забезпечує високоякісний результат у знятті актуалізованої життєвої проблемності [7]. Ефективний практичний психолог не лише вдало взаємопоєднує основні аспекти-складові змісту своєї професійної роботи, а й щонайголовніше – піднімається до глибинних рівнів інтерпретації і розуміння здобутого психологічного знання: а) спочатку знаходить адекватні терміни і поняття для найменування психодуховних станів, процесів і властивостей; б) далі здійснює їх повнонаукове описання й схарактеризування; в) насамкінець, за допомогою мисленнєвого проникнення у їх спонтанно-спричинений перебіг, прогнозує їхнє самоздійснення і самобуття. У результаті діяльність психолога набуває взірцевої майстерності, культуротворчого змісту і добродійного спрямування [7].

Таким чином, у найзагальнішому вигляді професійні творчі здібності майбутніх психологів – це індивідуально-психологічні особливості фахівця-психолога, які мають безпосереднє відношення до успішності виконання повсякденної професійної психологічної діяльності, характеризуються оригінальністю та новизною у постановці та розв'язанні професійних проблем і задач, а не зводяться лише до знань, умінь, навичок, здобутих під час ВНЗівського навчання.

Висновки.

Головною ознакою творчої особистості професіонала є його творчі здібності, тобто такі індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою успішного виконання нею професійних завдань. Тому проблема цілісного психосоціального впливу, який би забезпечував інтеграцію оптимальних умов навчання з внутрішньою творчою структурою особистості є надзвичайно складною для реалізації у системі підготовки фахівців загалом і психологів зокрема. Професійна підготовка майбутніх фахівців психологічного профілю є, насамперед, підготовкою до творчо насиченої психологічної діяльності і взаємодії, котрі передбачають використання комплексу спеціальних психодидактичних засобів, спрямованих на розвиток творчої самоактуалізації, творчих здібностей та професійної креативності майбутніх психологів.

Перспективами подальших розвідок. У майбутньому науковому пошуку доцільно зосередитися на покомпонентній структурі професійних творчих здібностей майбутніх фахівців психологічного профілю та розробці циклічно-вчинкової моделі розвитку їх творчого потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев Н.А. Творчество и объективация / Н.А.Бердяев [Сост. А.Г.Шиманского, Ю.О.Шиманской]. – Минск: Экономпресс, 2000. – 304 с.

2. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 1998. – №1. – С. 3-5.
3. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: Учеб. пособие для студ.высш.учеб.заведений / Д.Б. Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
4. Роменець В.А. Психологія творчості / В.А.Роменець- К.: Либідь, 2001. – 287 с.
5. Пономарев Я. А. Психология творчества / Я.А. Пономарев. – М.: Наука, 1976. – 304 с.
6. Роджерс К. Творчество как усиление себя / К. Роджерс // Вопросы психологии. – 1990. – №1. – С. 164-168.
7. Фурман А.В. Сфера психології у вітакультурному парадигмальному обґрунтуванні / А.В. Фурман // Освіта і управління. – 2007. – № 2. – С. 50-56.

REFERENCES

1. Berdyaev N.A. Tvorchestvo i ob'ektivatsiya / N.A.Berdyaev [Sost. A.G.Shimanskogo, Y.O.Shimanskoy]. – Minsk: Ekonompress, 2000. – 304 s.
2. Molyako V. O. Aktualni sotsialno-psykholohichni aspekty problemy obdarovanosti / V.O. Molyako // Obdarovana dytyna. – 1998. – #1. – S. 3-5.
3. Bogoyavlenskaya D.B. Psikhologiya tvorcheskikh sposobnostey: Ucheb. posobie dlya stud.vyssh.ucheb.zavedeniy / D.B. Bogoyavlenskaya. – М.: Akademiya, 2002. – 320 s.
4. Romanets V.A. Psykholohiia tvorchosti / V.A.Romenets- K.: Lybid, 2001. – 287 s.
5. Ponomarev Y. A. Psikhologiya tvorchestva / Y.A. Ponomarev. – М.: Nauka, 1976. – 304 s.
6. Rodzhers K. Tvorchestvo kak usilenie sebya / K. Rodzhers // Voprosy psikhologii. – 1990. – №1. – S. 164-168.
7. Furman A.V. Sfera psykholohii u vitakulturnomu paradyhmalnomu obgruntuvanni / A.V. Furman // Osvita i upravlinya. – 2007. – # 2. – S. 50-56.

УДК 159.92

ШАНДРУК С.К.

*Тернопольский национальный экономический университет,
г. Тернополь*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

В статье раскрываются основные вопросы развития профессиональных творческих возможностей студентов психологического профиля. Рассматриваются основные концепции, положения и подходы к развитию творческого мышления, творчества и профессиональных творческих способностей будущих психологов.

Проанализированы сущность и особенности творчества, творческой активности и творческих способностей личности психолога-профессионала и выделены основные аспекты актуализации его творческого потенциала. Охарактеризованы сущностные аспекты психологии творчества, в частности специфика развития профессиональных творческих способностей студентов-психологов в ходе профессиональной подготовки в высших учебных заведениях Украины. Автором доказано, что развитие творческого потенциала личности студентов-психологов возможно при условии создания соответствующего окружения для подготовки психологов в пространстве современного университета.

Ключевые слова: профессиональные творческие способности, креативность, психолог, психологическая деятельность, новизна, способность к творческому труду, творческий потенциал.

UDC 159.92

S. K. SHANDRUK

Ternopil National Economic University, Ternopil

THEORETICAL BASICS OF THE RESEARCH INTO THE PROFESSIONAL CREATIVE SKILLS OF THE FUTURE PSYCHOLOGISTS

The article reveals the main questions of the professional creative skills development in students majoring in psychology. Main conceptions, statements and approaches to the development of the creative thinking, creativity and professional creative skills in future psychologists are being examined. The essence and peculiarities of the creativity, creative activity and creative skills of the professional psychologist personality have been analyzed and main aspects of the creative potential. Essential aspects of psychology of creativity have been characterized especially the specifics of professional creative skills development in psychology students in process of professional training in Ukrainian higher educational establishments. The author proved that the development of creative potential of psychology student personalities capabilities are possible only if suitable conditions to prepare psychologists in the environment of modern university.

Key words: professional creative skills, creativity, psychologist, psychological activity, novelty, creative work capability, creative potential.

Матеріал надійшов до редакції: 25.05.2015